

АКТУАЛЬНІ ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кононова М.М.,

Анушкевич В.І.

Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка

meershaum@ukr.net

Avi0635981234@gmail.com

Теоретичний огляд наукової літератури засвідчив відсутність однозначного формулювання поняття готовності особистості до професійної діяльності. Виокремлюють три основні підходи до її розуміння:

1) це складне утворення, яке включає когнітивний, мотиваційний, емоційно-вольовий компоненти, як сукупність знань, вмінь та навичок, професійно важливих якостей особистості, які повинен мати фахівець для успішного виконання діяльності;

2) це певний функціональний стан, що сприяє успішній діяльності, забезпечує її високий рівень;

3) це складне особистісне утворення, що включає професійно важливі якості особистості, вміння і психологічні стани (І. Горелов).

Різносторонні питання особливостей становлення особистості майбутнього фахівця, в тому числі сутність і структура психологічної готовності до професійної діяльності, висвітлюється в роботах О. Бодальова, В. Бодрова, О. Бондарчука, Б. Братуся, М. Гриньової, С. Максименка, Л. Карамушки, Т. Комар, М. Кононової, Г. Ложкіна, П. Лушина, С. Максименка, В. Моляко, В. Моргуна, Л. Прудкої, В. Семиченко, Е. Симанюк, В. Сластьоніна, Л. Снігур Ю. Ємельянова та ін. Утім і теоретичний, і практичний аспекти професійної готовності майбутніх психологів в ЗВО потребують досліджень, що враховували б соціальні трансформації, нові умови психолого-педагогічної реальності, а також

виклики, що постають перед сучасними фахівцями, зокрема:

- зростання об'єму стресу і психоемоційного навантаження, на що впливають військові дії в нашій країні, повітряні тривоги, відключення світла тощо;

- постійні виклики адаптації, пов'язані з внутрішніми переміщеннями, чи виїздом за кордон, зміною умов та місця діяльності;

- більшість майбутніх практикуючих психологів не тільки навчається в закладі вищої освіти, але і проходить додаткові навчання, супервізії, навчально-терапевтичні групи та інтенсиви, що створює величезний об'єм психоемоційного навантаження;

- близько третини майбутніх психологів мають ознаки емоційного вигорання, ще до того, як почати, чи масштабувати свою приватну практику, або почати будувати кар'єру практичного психолога в організації [8].

Як стверджує А. Ларіонцева [4], нині активно розширюється поле діяльності психологів (пандемія, війна, як ситуації непередбачуваності та неоднозначності), що є основою для формування нових високих вимог до особистості самого фахівця. Масштаб готовності до професійної діяльності особистості випускників ЗВО повинен відповідати масштабу професійних завдань, які сучасне життя і суспільство ставлять перед психологами. А це, знову підтверджує потребу корекції освітніх програм у закладах вищої освіти.

Існують різні наукові погляди на структуру психологічної готовності до професійної діяльності. Зокрема М. Дьяченко та Л. Кандилович виокремлюють мотиваційний (позитивне відношення до професії, інтерес до неї і інші достатньо стійкі професійні мотиви), орієнтаційний (знання і уявлення про особливості і умови професійної діяльності, її вимог до особистості), операціональний (володіння способами і прийомами професійної діяльності, необхідними знаннями, навичками, вміннями, процесами аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення і т. ін.), вольовий (самоконтроль, вміння керувати діями, з котрих складається виконання трудових обов'язків) та оцінювальний (самооцінка своєї

професійної підготовленості і відповідності процесу вирішення професійних задач оптимальним трудовим зразкам) компоненти [5, с. 150]. Всі їх можна розглядати у в структурі тривалої готовності, а мотиваційний, вольовий і оцінювальний – також і у плані короткочасної.

Класифікації з подібним компонентним наповненням зустрічаємо також у роботах В. Бочелюка, О. Кокун, Л. Матохнюк, В. Молотая, І. Окуленко, О. Черепехіної та ін.

Згідно класифікації В. Моляко, готовність до діяльності має кілька рівнів:

1) високий (самостійність у постановці і вирішенні нових завдань, адекватність оцінки і самооцінки професійно важливих якостей, здатність до ефективного вирішення завдань в умовах дефіциту часу тощо);

2) середній (середній рівень вияву наведених якостей);

3) низький (невміння самостійно ставити і вирішувати складні завдання, неадекватна оцінка і самооцінка професійно важливих особливостей тощо) [6].

Професійний розвиток психологів у процесі фахової підготовки орієнтовно проходить у три етапи (М. Кононова, Б. Кононов): адаптаційний (на першому курсі, основний вид діяльності – академічний); етап навчально-професійної ідентифікації (основний вид діяльності – квазіпрофесійний, інформація набуває особистісного смислу, перетворюється з інформації на знання, що адекватно відображує професійну реальність); самоосвітньо-творчий (відбувається проектування власної стратегії професійного розвитку та вдосконалення) [2].

У наукових дослідженнях стверджується, що психологічна готовність студентів-психологів до здійснення професійної кар'єри є складним, системним явищем; це динамічний стан когнітивно-емоційної мобілізації та мотиваційної спрямованості на досягнення вершин у професійній діяльності, що базується на всебічній, адекватній та реалістичній оцінці власного особистісного потенціалу по відношенню до об'єктивних характеристик та вимог професійної діяльності у галузі психології [7]. Професійна готовність сучасних психологів, окрім високого рівня розвитку інтелектуальних здібностей, особистісно-професійних рис та

вольових якостей, обов'язково повинна включати розвиток емоційного інтелекту (Т. Жванія), професійної мобільності (Н. Лазаренко, В. Зубко) та компетентностей на ґрунтовному рівні у всіх сферах застосування психоконсультації (Л. Прудка), зокрема на базі інклюзивної освіти (М. Кононова) та військової психології (Ю. Живоглядів, О. Кокур, О. Романенкова та ін.).

Звертаємо увагу, що активному процесу професійного становлення психологів може перешкоджати криза фахової готовності (М. Гутиря, М. Кононова), що яскраво виражена у студентів випускного курсу, які вже знаходяться за крок до офіційного визнання їх як дипломованих спеціалістів. На думку дослідників, причина її прояву полягає в активній професійній самоактуалізації в обраній діяльності, адже навчання у ЗВО передбачає фокус в обраній професії та розвиток необхідних навичок для успішного опанування нею. Випускний курс університету супроводжується значними переживаннями для студентів, пов'язаними як і з закінченням навчання (оцінкою їх узагальнених знань), занепокоєнням власним майбутнім (місцем роботи) так і з оцінкою себе як молодого спеціаліста (у тому числі й свого рівня самоактуалізації) [1].

Висновки. Отже, проблема психологічної готовності особистості до діяльності – одна з найважливіших у контексті її професійного становлення. Масштаб готовності до професійної діяльності особистості випускників ЗВО повинен відповідати масштабу професійних завдань, які сучасне життя і суспільство ставлять перед психологами. А це, знову підтверджує потребу корекції освітніх програм у закладах вищої освіти. Результати вивчення та аналіз наукових досліджень свідчать, що відмінності у визначенні поняття психологічної готовності дають підстави говорити про суперечливість існуючих поглядів, а звідси і про неузгодженість процедур перенесення цього поняття в експериментальну площину. Перспективи подальших розвідок полягають у розгляді гендерних особливостей психологічної готовності до професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гутиря М. О., Кононова М. М. Особливості професійної самоактуалізації студентів-психологів, які переживають кризу фахової готовності. *Психологія і особистість: науковий журнал. Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, ПНПУ імені В. Г. Короленка. Україна, Київ, Полтава. 2021. № 2(20). С. 82-92. ISSN 2226-4078 (print). ISSN 2410-3527 (online).*
2. Кононова М. М., Кононов Б. С. Сутність та етапи професійного розвитку майбутніх фахівців: психологічний підхід. *Збірник матеріалів I Міжнародної науково-практичної конференції «Психолого-педагогічні координати розвитку особистості», м. Полтава, 2-3 червня, 2020 р., С.132-136.*
3. Лазаренко Н. І, Зубко В. С. Педагогічний потенціал фахової підготовки майбутніх психологів щодо формування готовності до професійної мобільності. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2020. Вип. 55. С. 137-145.*
4. Ларіонцева А. О. Формування готовності майбутніх магістрів психологів до професійної діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Вісник НАУ. Серія: Педагогіка. Психологія. 2022. № 2(21). С. 37-44.*
5. Мишко Н. М. Дослідження психологічної готовності до професійної діяльності майбутніх психологів, які здобувають другу вищу освіту. *Наука і освіта. 2016. № 2-3. 149-155.*
6. Моляко В. О. Психологічна готовність до творчої професійної діяльності. *Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2022. № 4 (2). С. 1–7. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2022.4234>*
7. Мороз Л. І., Гульбс О. А. Проблема формування готовності майбутніх психологів до здійснення професійної кар'єри з поглядів гендерного підходу. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія.*

Прикладна психологія. Професійна й організаційна психологія. Видавничий дім «Гельветика». 2022. Том 33 (72). № 2. С. 57-63.

8. Семьошин А. Г., Зарицька В. В. Особливості психологічної готовності до професійної діяльності в Україні. *Актуальні проблеми практичної психології. Збірник наукових праць Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції 17 травня 2024 р., м. Одеса. Одеса, 2024. С. 58-59.*

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Кононова М. М.

Бондар Я.С.

Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка

meershaum@ukr.net

yanabondar0906@gmail.com

24 лютого 2022 року став «чорним» днем у житті українців. Починаючи з 2014 року Україна активно протистоїть Росії, захищаючи, в першу чергу, своє невід’ємне право на вільне життя в рідній країні. Станом на кінець 2024 року в Україні зареєстровано близько 4,6 млн ВПО, ще понад 6,8 млн українців залишаються за кордоном [5].

У 2014 році був прийнятий закон «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», згідно якого визначено, що «Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного